

[0902] Onderlinge verstaanbaarheid tussen Noord- en Westerlauwers Fries

Femke Swarte, Nanna Haug Hilton en Charlotte Gooskens

Summary

This is a study of the mutual intelligibility between speakers of North and West Frisian: two minority languages with a mutual ancestor language. The study looks at the intelligibility of auditory and written material and concludes that the mean degree of intelligibility between speakers of the two languages is 38%, which might be enough for basic communication, but is rather low compared to intelligibility levels between other pairs of closely related languages. Our study thus indicates that a close genetic relationship between languages does not necessarily predict levels of mutual intelligibility.

1. Introductie

Wanneer talen onderling verstaanbaar zijn, kunnen sprekers van die talen communiceren door elk hun eigen taal te spreken. Hoe onderling verstaanbaar twee talen zijn, is vaak erg afhankelijk van het aantal cognaten, i.e. het aantal woorden met dezelfde etymologie, dat de talen delen. Hieronder worden uiteraard geen valse vrienden verstaan, i.e. woorden die hetzelfde geschreven worden, maar een andere betekenis hebben. Ook andere linguïstische factoren kunnen de onderlinge verstaanbaarheid van talen beïnvloeden. Gooskens (2006) heeft bijvoorbeeld een hoge correlatie gevonden tussen de onderlinge verstaanbaarheid van Deens, Noors en Zweeds en de fonetische afstanden tussen die drie talen, i.e. afstanden op klankniveau ($r = 82$, $p < 0.01$).

Ook extra-linguïstische factoren zoals taalhoudingen en taalcontact kunnen een rol spelen voor de onderlinge verstaanbaarheid van talen. Bø (1978) laat bijvoorbeeld zien dat Deense, Noorse en Zweedse deelnemers uit haar onderzoek die in een grensregio wonen, hun buurtalen beter kunnen verstaan dan deelnemers die buiten de grensregio wonen. Wat taalhoudingen betreft, laten Kuhlemeier, Van den Berg en Melse (1996) zien dat Nederlandse middelbare scholieren in het eerste jaar dat zij Duits leren het

Us Wurk, jiergong 62 (2013), s. 21-46.

Duits beter verstaan wanneer zij een positieve houding tegenover deze taal hebben.

In Europa zijn meerdere onderzoeken gedaan naar de onderlinge verstaanbaarheid van nauw verwante talen (zie Gooskens 2011 voor een overzicht). Veel van deze onderzoeken gaan over nationale meerderheidstalen. Dit artikel onderzoekt de onderlinge verstaanbaarheid van twee minderheidstalen, die historisch gezien nauw verwant zijn, maar waartussen vele eeuwen geen taalcontact heeft plaatsgevonden en die zich beide onder invloed van andere (meerderheids-)talen apart verder ontwikkeld hebben.

Van Bezooijen en Gooskens (2005) hebben in zekere mate ook getracht deze vraag te beantwoorden. Zij hebben de verstaanbaarheid van geschreven Afrikaans voor Nederlanders gemeten. Afrikaans is een variëteit die van het Nederlands afstamt. Het wordt sinds de 17^e eeuw in Zuid-Afrika gesproken (Roberge, 1995). Van Bezooijen en Gooskens' (2005) data laten zien dat 59-66% van het Afrikaans correct gedecodeerd wordt door Nederlandse proefpersonen, terwijl 84-100% van de woorden in de gebruikte teksten cognaten waren (Van Bezooijen & Gooskens, 2005).

Het doel van het onderhavige artikel is iets specifiekier dan alleen het testen van de onderlinge verstaanbaarheid van twee talen die enkele eeuwen geleden geografisch gescheiden werden, zoals het Nederlands en Afrikaans. In het geval van dit artikel gaat het om twee minderheidstalen, het Noord- en Westerlauwers Fries, die in hoge mate beïnvloed zijn door andere (meerderheids-) talen. Bovendien werden het Noord- en Westerlauwers Fries eerder gescheiden, namelijk al tussen de 8^e en 11^e eeuw, en is er dus langer geen contact geweest tussen de twee talen dan tussen het Nederlands en Afrikaans.

2. Noord- en Westerlauwers Fries

De Friese taalfamilie bestaat uit drie talen: (1) het Noord-Fries, gesproken door ongeveer 8.000 tot 10.000 sprekers in het noorden van Duitsland, dicht bij de Deense grens (Landesregierung Schleswig-Holstein, 2013), (2) het Saterfries, het enige nog bestaande Oostfries dialect, gesproken door ongeveer 1000-2000 sprekers in Saterland in het noordwesten van Duitsland (Stellmacher, 1998) en (3) het Westerlauwers Fries, gesproken door ongeveer 410.000 sprekers in de provincie Friesland in het noordwesten van Nederland (Provincie Fryslân, 2011).

De Friese talen zijn genetisch nauw verwant, maar hebben zich in de afgelopen eeuwen apart van elkaar ontwikkeld. Vroeger leefden de Friezen aan de zuidelijke kust van de Noordzee in wat vandaag de dag Nederland is. Later breidde het Friese gebied zich uit over het noordwesten van Duitsland.

Het Noord-Fries is ontstaan doordat twee golven emigranten in de 8^e en 11^e eeuw naar het noorden van Duitsland emigreerden, naar wat tegenwoordig Noord-Friesland is.

In de literatuur wordt beweerd dat de Friese talen niet onderling verstaanbaar zijn. Hemminga (1999:81) zegt bijvoorbeeld: “For a common speaker of one of the Frisian variants the three languages are too dissimilar to understand the other variants.” Toch is er geen empirisch bewijs voor die bewering. Gezien het feit dat de Friese talen genetisch zeer nauw verwant zijn, zou het kunnen dat de talen tot op zekere hoogte onderling verstaanbaar zijn. Daarom onderzoeken we in dit artikel de onderlinge verstaanbaarheid van het Noord- en Westerlauwers Fries. Het Saterfries wordt in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

2.1 Noord-Fries

Over de oorsprong van het Noord-Fries bestaat in de literatuur geen echte consensus. Sommige bronnen geven aan dat de eerste golf Noord-Friese emigranten in de 8^e eeuw waarschijnlijk vanaf de Nederlandse kust, maar misschien ook vanuit het gebied tussen de Eems en de Wezer, naar het huidige Noord-Friese gebied vertrok. De tweede golf, die in de 11^e eeuw naar Noord-Friesland emigreerde, zou uit het gebied tussen de Eems en de Wezer afkomstig zijn (c.f. Århammar, 2000). Andere bronnen geven aan dat over de vroege geschiedenis van de Noord-Friezen weinig bekend is, maar dat de Friezen in twee golven uit het gebied tussen de huidige Nederlandse provincie Noord-Holland en de rivier de Wezer in twee golven naar Noord-Friesland geëmigreerd zijn (2010).

Naar alle waarschijnlijkheid vestigde de eerste golf emigranten zich op de Noord-Friese eilanden. In die tijd was Noord-Friesland onder heerschappij van de Deense koning (Århammar, 2000). In de 11^e eeuw kwam de tweede groep emigranten aan in Noord-Friesland. Zij vestigden zich op het vasteland. Waarschijnlijk kwamen zij naar Noord-Friesland om voor de Deense koning land in te polderen aan de kust van de Noordzee (Jonkman & Versloot, 2008). Omdat de twee groepen rond verschillende tijden geëmigreerd zijn en zich in verschillende gebieden gevestigd hebben, zijn er twee verschillende groepen Noord-Friese dialecten ontstaan; het Eilandnoordfries en het Vastelandsnoordfries (Hofmann, 1956).

De Friezen hebben nooit een eigen staat in de moderne zin van het woord gehad (Walker, 1996) en hebben grotendeels onder de heerschappij van andere machten geleefd. Dit heeft natuurlijk een grote invloed gehad op de Friese taalvarianten (Århammar, 2000). Het grootste gedeelte van Noord-Friesland was tot 1864 onder heerschappij van Denemarken. Daarna be-

hoorde Noord-Friesland tot het Pruisische rijk en later tot Duitsland (Århammar, 2000). Hoewel de Noord-Friezen tot 1864 gedomineerd werden door Denemarken, heeft het Nederduits (en Middelnederduits in de Middeleeuwen) altijd als *lingua franca* tussen de verschillende Noord-Friese groepen gediend (Jonkman & Versloot, 2008). Toch is er ook veel contact geweest tussen het Noord-Fries en het Deens, met name het Deense dialect dat in de Deens-Duitse grensstreek gesproken wordt (Århammar, 2001). Ook is er contact geweest tussen het Nederlands en het Noord-Fries. Tijdens de Gouden Eeuw werkten veel Noord-Friezen op Nederlandse schepen en leerden daardoor Nederlands. In de 18^e eeuw, toen de Gouden Eeuw op zijn eind liep, nam dit contact echter af (Menke, 1997). Tot slot heeft het Standaardduits tot op de dag van vandaag invloed gehad op het Noord-Fries. Standaardduits is de officiële taal van bestuur en onderwijs in heel Duitsland en dus ook in Noord-Friesland. Eeuwen lang hebben de Noord-Friezen dus het Nederduits als *lingua franca* gebruikt, terwijl Standaardduits de taal was waarin de officiële communicatie plaatsvond (Århammar, 2010). Noord-Fries is daarbij altijd de taal geweest die in de meer private domeinen gesproken werd, met vrienden en familie (Jonkman & Versloot, 2008). Sinds de 19^e eeuw is de positie van het Noord-Fries verslechterd. Door het groeiende toerisme is het Standaardduits een grotere rol gaan spelen in Noord-Friesland (Århammar, 2010).

Tegenwoordig is het Noord-Fries een officiële minderheidstaal in Duitsland. Het wordt naar schatting door 10.000 mensen gesproken (Walker, 2001). Het Noord-Fries heeft geen algemene standaardtaal. De taal wordt echter op de meeste basisscholen in Noord-Friesland als schoolvak aangeboden. Dit komt meestal neer op één tot twee uur onderwijs per week en het meedoen eraan is op vrijwillige basis. Er is een gebrek aan gekwalificeerde docenten die Noord-Fries kunnen geven en er is onvoldoende onderwijsmateriaal (Walker, 2001). Dit alles compliceert het leren van het Noord-Fries voor de huidige generaties. In twee Duitse steden kan men Noord-Fries studeren; aan de Universiteit van Kiel en aan de Universiteit van Flensburg. Ook is er het Nordfriisk Instituut, een wetenschappelijk instituut dat onderzoek doet naar Noord-Friesland en de Noord-Friese dialecten. Daarnaast publiceert het instituut het tijdschrift *Nordfriesland*, met artikelen over de Noord-Friese cultuur, politiek en economie en boekbesprekingen van werken die zich op Noord-Friesland of het Noord-Fries betrekken (Nordfriisk Instituut, 2012). De NDR (Norddeutscher Rundfunk) zendt drie minuten per week uit in het Noord-Fries. Ook zijn er enkele kranten die elke maand één pagina aan het Noord-Fries wijden. Tot slot zijn er

een aantal tijdschriften die artikelen in het Noord-Fries publiceren (Walker, 2001).

Om dit verhaal kort op te sommen: De sprekers van de verschillende Noord-Friese dialecten leefden op zichzelf, en verschillende groepen hebben in verschillende mate contact gehad met andere talen. Deze situatie gecombineerd met het gebrek aan taalstandaardisatie heeft geleid tot een situatie waarin de Noord-Friese dialecten erg van elkaar verschillen. Bronnen beweren dat sommige Noord-Friese dialecten onderling niet verstaanbaar zijn (Jonkman & Versloot, 2008) terwijl andere dat wel zijn (Walker, 2001). We kiezen in dit artikel één dialect als representant voor het hele taalgebied, maar maken de lezer erop attent dat onze uitkomsten misschien niet generaliseerbaar zijn tot het hele Noord-Friese taalgebied.

2.2 *Westerlauwers Fries*

Sinds het einde van de vijftiende eeuw staat het Westerlauwers Fries onder invloed van het Nederlands. Vanaf dat moment werd het Nederlands steeds meer gebruikt als administratie- en rechtstaal (Vries, 1993) en het Fries werd stapsgewijs een taal die meer en meer als gesproken taal fungeerde (Ytsma, Riemersma & De Jong, 2007). Sinds 1813 is Friesland onderdeel van het Koninkrijk der Nederlanden en is het taalcontact tussen het Nederlands, de meerderheidstaal in deze context, en het Westerlauwers Fries, de minderheidstaal, nog meer versterkt. Daardoor bevat het huidige Westerlauwers Fries veel interferenties uit het Nederlands (e.g. de Haan, 2010: 280). Dit proces van beïnvloeding gaat nog steeds door, doordat het Nederlands een prominente rol speelt in Friesland. Een groot gedeelte van het onderwijs vindt bijvoorbeeld plaats in het Nederlands. Daarnaast wordt ook op maatschappelijk gebied veel Nederlands gesproken in Friesland. Daardoor beheersen bijna alle sprekers van het Westerlauwers Fries het Nederlands op een (near-)native niveau, wat het voor hen gemakkelijk maakt woorden uit het Nederlands te lenen (Breuker, 2001). Er zijn veel uit het Nederlands geleende, fonologisch geïntegreerde, vormen in het Westerlauwers Fries en veel lexemen hebben een ‘verfrieste’ Nederlandse tegenhanger. Het Westerlauwerse Friese woord voor ‘erg’ is bijvoorbeeld *slim*, maar *erch* wordt als verfrieste vorm van het Nederlandse *erg* veel gebruikt (Breuker, 2001).

Het Westerlauwers Fries is tegenwoordig, net als het Noord-Fries, een officiële minderheidstaal. De positie van het Westerlauwers Fries is echter veel sterker dan die van het Noord-Fries. Sinds 1970 is het Westerlauwerse Fries de tweede officiële taal in Friesland (Commissie Friese Taalpolitiek, 1970). Volgens de meest recente taalenquête (Provincie Fryslân, 2011) is ongeveer 95% van de mensen die in Friesland wonen in staat om het gespro-

ken Westerlauwerse Fries goed of vrij aardig te verstaan; slechts 5% zegt het Fries zeer slecht of helemaal niet te verstaan. Ongeveer 64% van de inwoners van Friesland spreekt het Fries goed tot zeer goed. Dit komt neer op ongeveer 410.000 van de bijna 650.000 inwoners die Friesland telt (CBS, 2012).

De status van het Noord- en Westerlauwers Fries is dus erg verschillend. Het zou kunnen zijn dat de standaardisatie en de relatief goede positie van het Westerlauwers Fries in het onderwijs daaraan bijgedragen heeft. In de provincie Friesland is het verplicht om het Westerlauwers Fries als schoolvak aan te bieden in het basisonderwijs. 20% van de basisscholen in Friesland is tweetalig en gebruikt het Westerlauwerse Fries naast het Nederlands als instructietaal (Gorter, 2005). Ook zijn er anno 2013 48 officiële drietalige basisscholen¹ in Friesland, waar Fries, Nederlands en Engels als instructietaal worden gebruikt. Daarnaast is het verplicht om het Fries in de eerste twee jaren van het middelbaaronderwijs als schoolvak aan te bieden. Er is hiervoor echter geen minimum aantal lessen vastgesteld, dus het hangt van de middelbare school af hoeveel lessen Fries de leerlingen krijgen. Verder is het toegestaan om het Fries te gebruiken in de rechtbank. Ook verzorgt Omrop Fryslân iedere dag Friese uitzendingen op radio en televisie. Daarnaast publiceren twee kranten deels in het Fries. Tot slot heeft het Westerlauwerse Fries ook een academische positie. Zo kan het gestudeerd worden aan de Rijksuniversiteit Groningen in de buurprovincie Groningen en is er de Fryske Akademy te Leeuwarden, waar onderzoek wordt gedaan naar de Friese taal, geschiedenis en maatschappij (Gorter, 2001). Ook biedt de Noordelijke Hogeschool in Leeuwarden een lerarenopleiding Fries aan en biedt de Stenden Hogeschool in Leeuwarden een drietalige pabo aan, waar leraren voor het drietalige basisonderwijs (Fries, Nederlands, Engels) opgeleid worden.

3. *Het doel van dit onderzoek*

Het doel van dit onderzoek is tweeledig. Ten eerste willen we empirisch vaststellen hoe onderling verstaanbaar het Noord- en Westerlauwers Fries zijn. Ten tweede gebruiken we deze informatie om een indicatie te geven over de rol van genetische verwantschap van talen als voorspeller van de onderlinge verstaanbaarheid van talen.

Om de onderlinge verstaanbaarheid van Noord- en Westerlauwers Fries te testen, hebben we een instrument ontwikkeld waarmee we de verstaan-

---

1. Wij danken Jelle Bangma van CEDIN voor de actuele informatie omtrent drietalige basisscholen in Friesland.

baarheid van gesproken en geschreven Noord- en Westerlauwers Fries konden meten. De test vond plaats in het voorjaar van 2012. We hebben de verstaanbaarheid op tekst- en woordniveau gemeten.

4. Design

4.1 Test verstaanbaarheid op tekstniveau (gesproken en geschreven cloze tests)

Om verstaanbaarheid op tekstniveau te testen, zijn twee cloze tests ontwikkeld. In een cloze test lezen deelnemers normaal gesproken een tekst waar een bepaald aantal woorden vervangen zijn door een gat. Het is de taak van de deelnemers om de gaten te vullen met de juiste woorden. Deze woorden staan of boven de tekst of de deelnemers moeten ze zelf verzinnen (O'Toole & King, 2011). In onze testen kunnen de deelnemers de gaten vullen door woorden te gebruiken die boven de tekst staan.

De cloze test wordt normaliter gebruikt om de verstaanbaarheid van geschreven taal te meten. In ons onderzoek hebben we echter ook een gesproken versie van de cloze test ontwikkeld, zodat we de resultaten voor geschreven taal zo goed mogelijk met die voor gesproken taal kunnen vergelijken. De gesproken versie van de cloze test bevat een gesproken tekst waar 12 woorden uit gehaald zijn en vervangen zijn door een pieptoon van 500 ms. Voor en na de pieptoon is een pauze van 500 ms te horen. De gaten zijn daardoor 1,5 seconde lang.

Voor de cloze test zijn vier teksten geselecteerd. Deze teksten zijn afkomstig uit de Cambridge ESOL Preliminary English test (PET, 2012)² en zijn eerder al naar het Nederlands en Duits vertaald, in het kader van het project *Mutual Intelligibility of Closely Related Languages in Europe: Linguistic and Extra-Linguistic Determinants* (Gooskens 2011). Voor het onderzoek waarvan in dit artikel verslag wordt gedaan, zijn ze vanuit het Duits en Nederlands naar (respectievelijk) het Noord-Fries en het Westerlauwerse Fries vertaald.

Het Noord-Fries is niet gestandaardiseerd. Doordat het Noord-Fries uit verschillende dialecten bestaat en daardoor geen eenheid vormt, is standaardisering haast onmogelijk. Daarom hebben we ervoor gekozen om het Mooringer dialect als representant van het Noord-Fries te gebruiken. In dit dialect wordt in Noord-Friesland het meest geschreven (Jonkman & Versloot, 2008). Ook is er een aantal woordenboeken beschikbaar voor het

---

2. De Cambridge ESOL Preliminary English Test wordt gebruikt om het niveau van het Engels te bepalen voor mensen die Engels als tweede taal leren (PET, 2012).

Mooringer dialect (c.f. Hamann 2000, Kellner 1991, Sjölin, Walker & Wilts 1988).

De vier teksten die gebruikt werden in de cloze testen zijn elk ongeveer 200 woorden lang. De onderwerpen zijn ‘verkouden worden’ en ‘rijden in de winter’ (voor de geschreven cloze test) en ‘fietsen’ en ‘kinderatleten’ (voor de gesproken cloze test). Uit de teksten zijn 12 inhoudswoorden gehaald, vier adjectieven, vier zelfstandige naamwoorden en vier werkwoorden. Deze woorden zijn aan de deelnemers gepresenteerd in geschreven vorm, ook voor de gesproken versies van de cloze test. De woorden zijn gepresenteerd in de testtaal en in de moedertaal van de deelnemers. Dit omdat het doel van de test niet is om de verstaanbaarheid van woorden, maar die van teksten te testen. Daarom is het niet belangrijk of de deelnemers in staat zijn de targetwoorden te vertalen, maar wel of zij begrijpen waar de tekst over gaat en het juiste woord in de juiste context kunnen plaatsen. Door de woorden ook in de moedertaal van de deelnemers aan te bieden, hebben we het risico vermeden dat de deelnemers een verkeerd woord in een gat plaatsen, doordat ze het woord niet kunnen vertalen. Voor de test op woordniveau, zie 4.2.

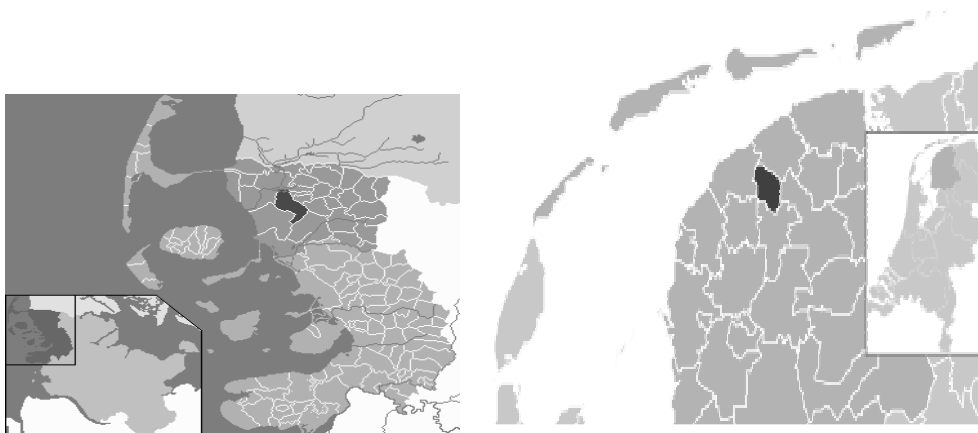
4.2 De woordvertaaltaak

Om de verstaanbaarheid op woordniveau te meten, hebben we een geschreven en gesproken woordvertaaltaak ontwikkeld. We hebben dezelfde woordenlijst gebruikt als in het project *Mutual Intelligibility of Closely Related Languages in Europe* (cf. Gooskens, 2011). De lijst bestaat uit de 100 meest frequente Engelse zelfstandige naamwoorden uit het British National Corpus. Deze woorden zijn door moedertaalsprekers vertaald naar het Noord- en Westerlauwers Fries (zie paragraaf 4.1.3). Voor beide woordenlijsten hebben we het aantal non-cognaten berekend, i.e. de woorden die niet dezelfde etymologie hebben. We hebben dat in twee richtingen gedaan, wat betekent dat we eerst de lijst met Noord-Friese stimulus woorden hebben genomen en gezocht hebben naar alle mogelijke etymologische cognaten in het Westerlauwers Fries. Voor woorden die de Westerlauwers Friese vertaalster van ons materiaal naar een non-cognaat vertaald heeft, hebben we in woordenboeken naar mogelijke cognaten gezocht. Het woord ‘man’ is bijvoorbeeld naar het Noord-Fries vertaald als *kjarl* en naar het Westerlauwers Fries als *man*. Deze twee woorden zijn non-cognaten. Er is echter een Westerlauwers Fries woord dat een cognaat is van het Noord-Friese *kjarl*, namelijk *kearel*. *Kearel* is in dit geval opgenomen als cognaat, omdat het voor een Westerlauwers Friese deelnemer mogelijk is om via dit woord op de juiste vertaling van het Noord-Friese *kjarl* te komen.

Hetzelfde is ook, in de andere richting, gedaan met de Westerlauwers Friese woorden als stimuli, waarvoor geprobeerd is zoveel mogelijk Noord-Friese cognaten te vinden. Er bleken 16 non-cognaten in de Noord-Friese en 19 in de Westerlauwers Friese stimuluslijst te zitten. Een z-test heeft aangetoond dat dit verschil niet-significant is. In onze test hebben we de helft van de woorden voor de geschreven en de andere helft voor de gesproken woordvertaaltaak gebruikt.

4.3 Opnames en vertalingen van het materiaal

Figuur 1 De kaart geeft aan waar Niebüll ligt (zwarte gedeelte). Bron: Wikimedia
Figuur 2 De kaart laat zien waar Stiens ligt (zwarte gebied). Bron: Wikimedia

De Noord-Friese vertaalster is een 68-jarige vrouw. Zij was vroeger lerares Noord-Fries. Ze woont in Niebüll en spreekt één van de Noord-Friese vastelandsdialecten, het Mooringer Fries. Zij heeft de woorden en teksten van het Duits naar het Noord-Fries vertaald en heeft daarna opnames gemaakt voor de gesproken testen.

De Westerlauwers Friese teksten en woorden zijn door een 53-jarige vrouwelijke medewerker van de Fryske Akademy vanuit het Nederlands naar het Westerlauwers Fries vertaald.³ Het materiaal voor de gesproken testen is vervolgens opgenomen door een 62-jarige vrouw uit Stiens, een dorp vlakbij de Friese hoofdstad Leeuwarden, in het Klaaifryske gebied, één van de drie grote Friese dialectgebieden. We hebben de spreekster echter ge-

3. De Fryske Akademy is een onderzoeksinstituut dat zich o.a. bezighoudt met onderzoek naar het Westerlauwers Fries. Het instituut is gesitueerd in Leeuwarden, de hoofdstad van de provincie Friesland.

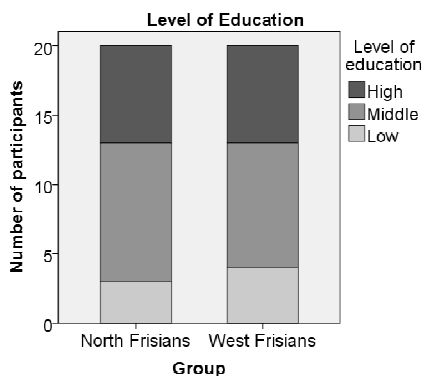
vraagd om het materiaal in een dialectisch zo neutraal mogelijke vorm aan te bieden.

4.4 Het niveau van het Fries

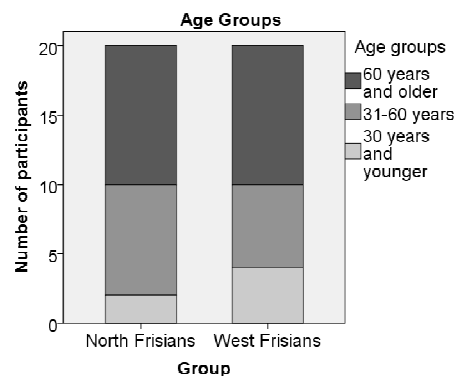
Omdat zowel het Noord- als het Westerlauwers Fries onder grote invloed van meerderheidstalen staan (respectievelijk Duits en Nederlands), hebben we getest of onze deelnemers echt een goed niveau van hun Friese taal hadden. Dit hebben we gedaan door ze twintig woorden vanuit de meerderheidstaal naar hun eigen Friese taal te laten vertalen. Geen van deze woorden waren cognaten in de betreffende Friese taal en de bijbehorende meerderheidstaal. De gemiddelde score voor deze test was 90% goede vertalingen (SD = 9.8). Er zijn geen deelnemers uitgesloten van de analyse op basis van een slechte taalvaardigheid in het Fries.

4.5 Deelnemers

In totaal hebben 33 Noord-Friezen en 27 Westerlauwerse Friezen aan de test meegedaan. Van de Noord-Friezen hebben 31 proefpersonen aangegeven Mooringer Fries te spreken en 2 het Bökingharder, het Noord-Friese dialect waar het Mooringer een onderdialect van is. Zij zijn benaderd door contacten van de onderzoekers. Tijdens het testen zijn er geen grenzen aan leeftijd of opleidingsniveau gesteld. Na het testen is er een selectie gemaakt uit alle deelnemers, die vervolgens gematcht zijn naar leeftijd en opleidingsniveau, om er zeker van te zijn dat beide groepen vergelijkbaar zijn. Zo zijn er in totaal 20 Noord-Friese en 20 Westerlauwers Friese deelnemers meegenomen in de analyse.

Figuur 3 Aantal deelnemers per leeftijdsgroep

Figuur 4 Aantal deelnemers per opleidingsniveau.

In beide groepen zitten 11 vrouwen en 9 mannen. In Figuur 3 en 4 is te zien hoe de groepen verdeeld zijn in termen van opleidingsniveau en leeftijd. Wat opvalt, is dat er maar weinig jonge deelnemers en weinig deelnemers met een laag opleidingsniveau zijn.

4.6 Experiment: procedure

Omdat veel van onze testpersonen ouderen zonder internettoegang waren, hebben we de test uitgevoerd met pen en papier. De deelnemers zijn individueel of in kleine groepen getest. De luistergedeelten zijn afgespeeld met behulp van een CD-speler. Om te voorkomen dat eventuele vermoeidheid van deelnemers na het maken van bepaalde tests invloed had op de resultaten, is er een crossed design gebruikt, waarvoor twee versies (versie A en versie B) ontwikkeld zijn. Deze versies, die elk een andere volgorde van de testen bevatten, werden afwisselend aan de deelnemers aangeboden. Beide versies starten met een lijst met vragen over de persoonlijke achtergrond van de deelnemers, een beoordelingsvraag, waarbij de deelnemers zelf in moeten schatten hoe goed zij hun eigen Friese taal beheersen, en het gedeelte waarin zij woorden uit hun eigen Friese taal moeten vertalen. Daarna volgen een aantal vragen over hun houding tegenover de andere Friese taal en hoe goed zij de andere taal denken te kunnen verstaan. Het experimentele gedeelte van versie A start met de gesproken woordvertaaltaak en de gesproken cloze test en sluit af met de geschreven woordvertaaltaak en de geschreven cloze test. Het experimentele gedeelte van versie B begint met de gesproken cloze test en de gesproken woordvertaaltaak en sluit af met de geschreven woordvertaaltaak en de geschreven cloze test. Beide versies beginnen om organisatorische redenen met de gesproken testen. Omdat een deel van de deelnemers getest is in kleine groepen en zij dus samen naar het materiaal voor de luistertoetsen moesten luisteren, hebben we ervoor gekozen om met deze testen te beginnen. De deelnemers konden dan daarna de leestoetsen afmaken in hun eigen tempo. Zowel versie A als B sloten af met attitude- en zelfinschattingvragen. De instructies voor de test werden gepresenteerd in de meerderheidstalen van beide groepen, i.e. in het Duits voor de Noord-Friezen en in het Nederlands voor de Westerlandse Friezen.

4.7 Experiment: het scoren van de data

De resultaten van de cloze test zijn gebaseerd op het percentage woorden dat de deelnemers in het juiste gat in de tekst geplaatst hebben. Juist geplaatste woorden hebben 1 punt gekregen, woorden die in het verkeerde gat

zijn geplaatst, 0 punten. Ook zijn er antwoorden die 0,5 punt gekregen hebben. Dit zijn antwoorden die niet helemaal juist, maar semantisch gezien wel mogelijk zijn. In de tekst ‘Rijden in de Winter’ zit bijvoorbeeld de volgende zin: “IJs kan zich verstoppen onder de _____ sneeuw.” Het juiste antwoord zou hier *smeltende* moeten zijn. Een ander targetwoord, dat eigenlijk in een ander gat in de tekst geplaatst zou moeten worden, is *ijzige*. Enkele deelnemers hebben *ijzige* echter in de zin hierboven geplaatst. Dit is niet helemaal fout, maar ook niet helemaal goed. Vandaar dat antwoorden zoals deze 0,5 punt gekregen hebben.

De resultaten van de woordvertaaltaak zijn gebaseerd op het percentage correct vertaalde woorden. Goede vertalingen hebben 1 punt gekregen, foute 0 punten. Ook zijn er ‘half-goed’ vertaalde woorden, die 0,5 punt gekregen hebben. Dit is het geval met woorden die bijvoorbeeld vanuit de enkelvoudsvorm naar de meervoudsvorm vertaald zijn (bijvoorbeeld Noord-Fries *frååge*, wat ‘vraag’ betekent, een enkelvoudsvorm, die door sommige Westerlanders Friezen als de meervoudsvorm *vragen* vertaald is) en woorden die naar een equivalent uit een andere woordklasse vertaald zijn (bijvoorbeeld het Westerlanders Friese *stúdzje* ‘studie’, een zelfstandig naamwoord, dat door veel Noord-Friezen als het werkwoord *studieren*, ‘studeren’, vertaald is).

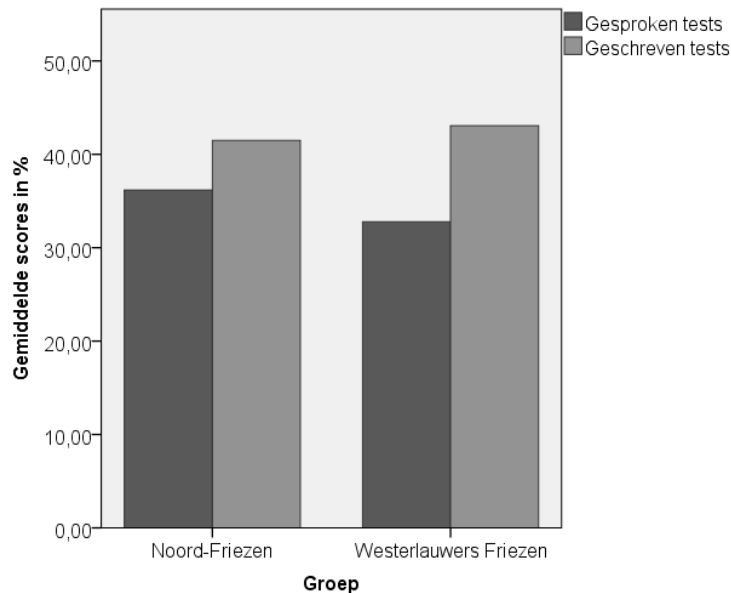
5. Resultaten

5.1 Totale scores

Figuur 5 laat de totale gemiddelde verstaanbaarheidsscores tussen Noord- en Westerlanders Fries zien. Deze score is gebaseerd op het totaal van alle vier de afgenomen testen; de gesproken cloze test, de geschreven cloze test, de gesproken woordvertaaltaak en de geschreven woordvertaaltaak. De Noord-Friezen hebben 38.8% ($SD = 10.3$) van de gehele test correct ingevuld. De Westerlanders Friezen hebben een gemiddelde score van 37.9% ($SD = 10.8$). Dit verschil is niet-significant. De resultaten laten zien dat beide groepen beter presteren op het geschreven deel van de testen dan op het gesproken deel. Dit verschil is significant voor beide groepen (Noord-Friezen: $F(1) = 4.9$, $p < 0.05$, Westerlanders Friezen: $F(1) = 25.1$, $p < 0.001$) (c.f. Figuur 5).

5.2 Scores per test

Tabel 1 laat de resultaten per test zien. De Noord-Friezen hebben een hoger gemiddelde op de gesproken cloze test ($M = 20\%$, $SD = 19.0$), de gesproken woordvertaaltaak ($M = 40.1\%$, $SD = 10.2$) en de geschreven woordvertaaltaak ($M = 47\%$, $SD = 12.1\%$) dan de Westerlanders Friezen. De Westerland-

Figuur 5 De scores voor de geschreven en de gesproken tests voor beide groepen

wers Friezen hebben een hoger gemiddelde op de geschreven cloze test ($M = 31.3\%$, $SD = 30.6$) dan de Noord-Friezen. Geen van deze verschillen is echter significant.

Tabel 1: Gemiddeld % correcte antwoorden (SD) per test

	Gesproken Cloze	Geschreven Cloze	Gesproken Woord	Geschreven Woord
Noord-Friezen	20.0% ($SD = 19.0$)	18.5% ($SD = 21.6$)	40.1%, ($SD = 10.2$)	47% ($SD = 12.1$)
Westerlauwers Friezen	17.3% ($SD = 16.9$)	31.3% ($SD = 30.6$)	36.5%, ($SD = 8.4$)	45.9% ($SD = 11.4$)

Wat opvalt, is dat de Noord-Friezen gelijk presteren op de gesproken cloze test en de geschreven cloze test. De Westerlauwerse Friezen daarentegen scoren significant beter op de geschreven cloze test dan op de gesproken cloze test ($F(1) = 10$, $p < 0.05$).

Tot slot presteren beide groepen beter op de woordvertaaltaak dan op de cloze test. Dit verschil is significant voor beide groepen (Noord-Friezen: $F(1) = 55.6, p < 0.001$; Westerlauwers Friezen: $F(1) = 21.5, p < 0.001$).

6. *Discussie*

Over het algemeen wordt beweerd, dat Noord- en Westerlauwers Fries onderling niet verstaanbaar zijn. In geen van de testen die wij in ons onderzoek gebruiken, vinden wij een verstaanbaarheid die hoger is dan 47%. Dit betekent niet dat er niets correct gedecodeerd is in ons experiment. Noord-Friezen hebben gemiddeld genomen 38.8% van het Westerlauwers Fries correct gedecodeerd. Voor de Westerlauwers Friezen is dit 37.9% van het Noord-Fries. Verder is de verstaanbaarheid van geschreven taal voor beide groepen significant hoger dan die van gesproken taal. Opvallend is echter, dat de Westerlauwers Friezen significant hoger scoren op de geschreven cloze test dan op de gesproken cloze test, terwijl er bij de Noord-Friezen geen significant verschil tussen beide tests te vinden is. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn, dat de Westerlauwers Friezen hun eigen taal over het algemeen beter kunnen lezen dan de Noord-Friezen, doordat het Westerlauwers Fries een standaard schrijftaal heeft en het Noord-Fries niet. Daardoor zijn Westerlauwers Friezen meer gewend aan het lezen van Friese teksten.

De vraag is, of een gemiddelde verstaanbaarheid van 38% genoeg is voor onderlinge communicatie. In situaties waar naar de weg gevraagd wordt, kan een verstaanbaarheid van 38% genoeg zijn, maar voor gesprekken op een hoger niveau, zoals een vergadering op kantoor, is het waarschijnlijk te weinig. Onderlinge verstaanbaarheid is een relatieve term, en het zou interessant zijn om in verder onderzoek te bepalen hoeveel verstaanbaarheid genoeg is voor specifieke communicatieve situaties. In vergelijking met andere taalparen blijkt dat de gemiddelde verstaanbaarheid van 38% die wij gevonden hebben laag is. Hoewel zij niet dezelfde testen hebben gebruikt als wij, vinden Delsing en Lundin Åkesson (2005) voor de Scandinavische talen bijvoorbeeld verstaanbaarheidsscores voor geschreven taal van boven de 55%-80%, die hoger zijn dan de scores die wij gevonden hebben voor geschreven taal. De onderlinge verstaanbaarheid van de Scandinavische talen wordt bevorderd door het hoge aantal cognaten dat de talen delen (Kürschner et al., 2008) en bemoeilijkt door fonologische factoren (Hilton et al., 2011). Een volledige vergelijking tussen de Scandinavische talen en het Noord- en Westerlauwers Fries is op grond van ons materiaal niet mogelijk, omdat tot nu toe andere testen zijn gebruikt om de onderlinge verstaanbaarheid van de Scandinavische talen te testen dan die welke wij in ons onder-

zoek gebruikt hebben. In het kader van het project *Mutual intelligibility of closely related languages in Europe: linguistic and extra-linguistic determinants*, waar het onderzoek van dit artikel onderdeel van uitmaakt, zullen in de toekomst echter wel steeds dezelfde testen gebruikt worden om de onderlinge verstaanbaarheid van talen te meten. We zullen dan in staat zijn om adequatere vergelijkingen te maken tussen de onderlinge verstaanbaarheid van Scandinavische talen enerzijds en die van het Noord- en Westerlauwers Fries anderzijds.

Meer inzicht biedt een vergelijking van onze resultaten met die van Van Bezooijen en Gooskens (2005). Zij hebben de verstaanbaarheid van het Afrikaans voor Nederlandstaligen onderzocht. Afrikaans en Nederlands zijn genetisch gezien erg nauw verwant, net als het Noord- en Westerlauwers Fries. Ook het Afrikaans en het Nederlands hebben zich geografisch gezien los van elkaar ontwikkeld. Van Bezooijen en Gooskens (2005) hebben net als wij een geschreven cloze test gebruikt en vinden een verstaanbaarheid van 81.8% van geschreven Afrikaans voor Nederlanders. Dit is ongeveer twee tot vier keer zo hoog als de scores die wij vinden voor de geschreven cloze test voor de beide groepen Friese sprekers. Een verklaring voor dit verschil kan waarschijnlijk gevonden worden in het tijdstip waarop beide taalparen gescheiden zijn en hoeveel taalcontact er tussen de talen en met andere talen heeft plaats gevonden sinds dat tijdstip. Het Noord-Friese Mooringerdialect dat wij gebruiken in ons onderzoek, is in de 11^e eeuw ontstaan. Sinds die tijd is er weinig contact geweest tussen het Noord-Fries en het Westerlauwers Fries. Bovendien hebben beide talen veel contact gehad met andere talen; Het Noord-Fries met het Standaardduits, Nederduits en Deens en het Westerlauwers Fries met het Nederlands. Het Afrikaans is veel later uit het Nederlands ontstaan, pas in de 17^e eeuw. Bovendien heeft het Nederlands tot het begin van de 19^e eeuw als officiële schrijftaal gegolden in Zuid-Afrika. Dit geeft aan dat niet alleen een genetische relatie tussen talen belangrijk is voor hun onderlinge verstaanbaarheid, maar ook het tijdstip waarop talen zich los van elkaar beginnen te ontwikkelen en hoe die talen zich daarna ontwikkeld hebben.

Een andere belangrijke factor die aan het verschil tussen onze scores en die van Van Bezooijen en Gooskens (2005) bijgedragen heeft, is het feit dat Nederlands en Afrikaans beide de status van officiële nationale taal genieten en dat hun standaardtaal over het algemeen geaccepteerd wordt, in de zin van Haugen (1966: 933). Haugen stelt dat een taal pas een volledige standaardtaal is als er selectie, codificatie, acceptatie en toepassing door de taalgebruikers bestaat. Voor het Afrikaans en het Nederlands geldt voor

beide dat de taalgebruikers het er in grote mate over eens zijn welke taalvarianten bij de standaard horen en welke niet. Dit hangt samen met het feit dat standaard Afrikaans en standaard Nederlands ook uitgebreid in het schoolsysteem geleerd worden. Breuker (1993: 277) stelt dat dit anders is voor het Westerlauwers Fries. Sprekers van het Westerlauwers Fries hebben volgens hem de standaard niet volledig geaccepteerd, omdat er nog onduidelijkheid is over welke varianten er bij de standaard horen. Ook is er discussie over welke variëteit van het Westerlauwers Fries prestigieus moet zijn. Waarschijnlijk belangrijker is dat slechts 17% van de Westerlauwers Friezen in staat is hun eigen taal te schrijven (Provincie Fryslân, 2011). Zoals eerder vermeld, is het Noord-Fries niet gestandaardiseerd, en dus zijn er geen statistieken over de beheersing van een geschreven norm. Noord- en Westerlauwers Friese sprekers komen dus niet vaak in aanraking met hun eigen taal in geschreven vorm, en al helemaal niet met elkaars geschreven taal. Dit heeft natuurlijk invloed gehad op onze resultaten. Een suggestie voor verder onderzoek is daarom te testen wat voor invloed het heeft op de onderlinge verstaanbaarheid wanneer taalgebruikers niet goed in staat zijn hun eigen taal te schrijven. Wanneer er meer van dit soort extra-linguïstische factoren meegenomen worden, is het mogelijk de onderlinge verstaanbaarheid tussen nauw verwante talen beter te begrijpen.

Dankwoord

Ten eerste willen we graag onze deelnemers, vertalers en sprekers bedanken. Ten tweede willen we Henk Wolf, Gary Funck, de medewerkers van het Nordfriisk Instituut in Bredstedt en de medewerkers van het Andersen-Hüs in Klockries bedanken voor hun hulp bij het zoeken naar deelnemers. We willen ook de redactie van Us Wurk bedanken voor hun kritische opmerkingen en de nuttige feedback op de eerdere versies van dit artikel. Tot slot willen we Greta Johannsen, onze eerste contactpersoon in Noord-Friesland, heel hartelijk bedanken voor haar hulp bij de opzet van het Noord-Friese gedeelte van het onderzoek.

Rijksuniversiteit Groningen

LITERATUUR

- Århammar, Nils. Nordfriesisch. In Jan Wirrer (Ed.), *Minderheiten- und Regionalsprachen in Europa*. (pp. 144-158). Wiesbaden: Westdeutscher Verlag (2000).
- Århammar, Nils. Das Nordfriesische im Sprachkontakt. In Horst Haider Munske (Ed.), *Handbuch des Friesischen*. (pp.313-352). Tübingen: Max Niemeyer (2001).
- Århammar, Nils. Das Nordfriesische. Eine bedrohte Minderheitensprache in zehn Dialekten: eine Bestandsaufnahme. Retrieved, 15.08.2012 from Horst Haider Munske (Ed.), *Sterben die Dialekte aus? Vorträge am Interdisziplinären Zentrum für Dialektforschung an der Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg. 22. Oktober bis 10. Dezember 2007*. <http://www.dialektforschung.phil.uni-erlangen.de/sterbendialekte/> (2010).
- Bezooijen, Renée van en Gooskens, Charlotte. Intertalig tekstbegrip. De begrijpelijkheid van Friese en Afrikaanse teksten voor Nederlandse lezers. *Nederlandse Taalkunde*, 10 (2), (pp. 129-152) (2005).
- Bø, Inge. *Ungdom og naboland. En undersøkelse av skolens og fjernsynets betydning for nabospråksforståelsen*. Stavanger: Rogalandsforskning (1978).
- Breuker, Pieter. *Noarmaspekten fan it hjoeddeiske Frysk*. Groningen: FFY-RUG (1993)
- Breuker, Pieter. West Frisian in Language Contact. In Horst Haider Munske (Ed.), *Handbuch des Friesischen*. (pp.121-129). Tübingen: Max Niemeyer (2001).
- CBS. *CBS Statline. Bevolking; geslacht; leeftijd, burgerlijke staat en regio 1 januari*. [http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=03759ned&D1=0,3,6,9,12&D2=129-132&D3=6,20-22&D4=\(1-1\)-l&VW=T](http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=03759ned&D1=0,3,6,9,12&D2=129-132&D3=6,20-22&D4=(1-1)-l&VW=T). Retrieved: 06.08.2012 (2012).
- Commissie Friese Taalpolitiek. *Rapport van de Commissie Friese Taalpolitiek*. Rijswijk: Ministerie van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk (1970).
- Delsing, Lars-Olof en Lundin Åkesson, Katarina. *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. Copenhagen: Nordiska ministerrådet (2005).

- Gooskens, Charlotte. Linguistic and Extra-Linguistic Predictors of Inter-Scandinavian Intelligibility. *Linguistics in The Netherlands*, 23 (pp. 101-113). Amsterdam: John Benjamins (2006).
- Gooskens, Charlotte. *Mutual intelligibility of closely related languages in Europe: linguistic and non-linguistic determinants*. Retrieved 31.07.2012 from http://www.let.rug.nl/gooskens/project/pdf/Gooskens_Vrije_Competitie.pdf (2011).
- Gorter, Durk. Extent and Position of West Frisian. In H.H. Munske (Ed.), *Handbuch des Friesischen*. (pp. 73-82). Tübingen: Max Niemeyer (2001).
- Gorter, Durk. Three Languages of Instruction in Fryslân. *International Journal of the Sociology of Language*. 171, (pp. 57-73) (2005).
- Haan, Germen J. de. *Studies in West Frisian Grammar*. Amsterdam: John Benjamins (2010).
- Hamann, Ingeline. *Basiswörterbuch Deutsch-Friesisch. Mooringer Mundart. Wörter und Sätze*. Risum-Lindholm: Andersen Haus (2000).
- Haugen, Einar. Dialect, Language, Nation. *American Anthropologist* 68(4) (pp.922-935) (1966)
- Hemminga, Piet. Language Policy in Germany and the Netherlands. A Comparison with Regard to the Three Frisian Languages. *Ethnos-Nation*, 7, (pp. 81-94) (1999).
- Hilton, Nanna H., Schüppert, Anja en Gooskens, Charlotte. Syllable deletion and articulation rates in Danish, Norwegian and Swedish. *Nordic Journal of Linguistics* 34(2) (pp.215-237) (2011).
- Hofmann, Dietrich. Probleme der nordfriesischen Dialektforschung. *Zeitschrift für Mundartforschung*. 24, 2, (pp. 78-112) (1956).
- Jonkman, Reitze en Versloot, Arjen. *Tusken Talen. It Ferhaal fan de Fryske Taal*. Leeuwarden: Utjouwerij Fryslân (2008).
- Kellner, Birgit. *Deutsch-Friesische Wörterliste. Mooringer Mundart*. Kiel: Nordfriesische Wörterbuchstelle (1991).
- Kuhlemeier, Hans, Berg, Huub van den en Melse, Leijn. Attitudes and Achievements in the First Year of German Language Instruction in Dutch Secondary Education. *The Modern Language Journal*, 80, 4, (pp. 494-508) (1996).
- Kürschner, Sebastian, Gooskens, Charlotte en Bezooijen, Renée van. Linguistic determinants of the intelligibility of Swedish words among Danes. *International Journal of Humanities and Arts Computing* 2(1-2) 83-100 (2008).

- Landesregierung Schleswig-Holstein. http://www.schleswig-holstein.de/Portal/DE/LandLeute/Minderheiten/Friesisch/friesisch_node.html. Retrieved: 08.10.2012 (2012).
- Menke, Hubertus. Niederländisch als Interim-, Berufs- und Prestigesprache im nordfriesischen Küstenraum zur Zeit des großen Walfangs. In Faltings, V. F., Walker, A. en O. Wilts (Eds.), *Friesische Studien III* (pp. 113-161). Odense: University Press (1997).
- Nordfriisk Instituut. <http://www.nordfriiskinstituut.de/> Retrieved 14.08.2012 (2012).
- O'Toole, John Mitchell en King, Robert Arthur. The deceptive mean: Conceptual scoring of the cloze entries differentially advantages more able readers. *Language Testing*, 28(1), 127- 144 (2011).
- Preliminary English Test (PET). <http://www.cambridgeesol.org/exams/pet/index.html>. Retrieved: 27.06.2012. (2012).
- Provincie Fryslân. *De Fryske Taalatlas 2011. De Friese taal in beeld*. Leeuwarden: Provincie Fryslân (2011).
- Roberge, Paul T. The formation of Afrikaans. In Mesthrie, Rajend (ed.) *Language and social history: studies in South African linguistics*. Claremont: David Phillip Publishers. (pp. 68-88) (1995).
- Sjölin, Bo, Walker, Alastair G. H. en Wilts, Ommo. *Frasch Uurdebök*. Kiel: Wachholtz (1988).
- Steensen, Thomas. *Nordfriesland und die Friesen*. Bredstedt: Nordfriisk Instituut (2010).
- Stellmacher, Dieter. *Das Saterland und das Saterländische*. Oldenburg: Isensee (1998).
- Vries, Oebele. *'Naar ploeg en koestal vluchtte uw taal': de verdringing van het Fries als schrijftaal door het Nederlands (tot 1580)*. Leeuwarden: Fryske Akademy (1993).
- Walker, Alastair. Nordfriesland, die Nordfriesen und das Nordfriesische. In Hinderling, Robert en Ludwig M. Eichinger (Eds.), *Handbuch der mittel-europäischen Sprachminderheiten*. (pp. 1-30). Tübingen: Gunter Narr (1996).
- Walker, Alastair. Extent and Position of North Frisian. In Horst Haider Munske (Ed.), *Handbuch des Friesischen*. (pp.263-283). Tübingen: Max Niemeyer (2001).
- Ytsma, Jehannes, Riemersma, Alex en Jong, Sikko de. *Regional Dossier. Frisian. The Frisian language in education in the Netherlands*. Leeuwarden: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning (2007).

Appendix

1. Noord-Friese geschreven cloze tests

Käären önj e wunter

woin (auto)	feriste (ijzige)	amgunge (vermeiden)
sniï (sneeuw)	wätj (nat)	miïnst (denkt)
kafe (koffie)	lung (lang)	glide (glijden)
tooch (keer)	smulten (gesmolten)	pasiire (gebeuren)

Di wunter as fäärlík, wilt et swiiri as än ouersii, wat schaie koon. Ûnfåle (1)_____ sü gou. Ääder en knupe koon deer matiïnjs mist apdeege. Uner (2)_____ sniï koon is fersteegen weese, wat de lächt foon e sträät oufbrainge koon. En woin, wat de önj e mötj kamt, koon aw iinjtooch ouer e sträät (3)_____. Rägigel numer iinj foor 't käären aw (4)_____ strääte as: kääer glikmääsi! Rukårtige bewääginge san e grün deerfor, dát et swåår wård en stjör en (5)_____. Arks (6)_____, wan huum stjört, brämst unti gouer wårde wal, mötj huum dåtsü seeft än sani as möölik düünj. Stal de for, deer stoont aw e sid bai en ful tas ma hiitj (7)_____. Kääer sü, dát dü's ai amstiitje dääst. Rägigel numer tou as än pås aw, wat schaie koon. Je möör is aw e sträät as, am sü möör mötj huum forüt kiike. Bråms forsachtï än präiw, hü (8)_____ dü brükst än hüülj önj. Tånk deeram, dát dü flicht gouer kjarst as dü (9)_____. Söri åltens for en döowelten bråmsoufstånd, wan e sträät (10)_____ as. Hüülj triitooche möör oufstånd bai (11)_____, än sügoor nuch möör, wan is aw e sträät as. Präiw än behüülj åltens dát stjör ouer dan woin, sü wårst dü probleeme (12)_____.

Ferkåiling

drainken (drinken)	lååsti (lastig)	kuriire (genezen)
dukter (dokter)	swåk (zwak)	seed (weten)
ferkåiling (verkoudheid)	trüf (sterk)	beklååge jam (klagen)
bråiwe (brieven)	fäärlík (gevaarlijk)	tånke (denken)

Moin, ik hiitj Bill än ik berådj manschne, wan`s frååge tu jare sünhäid heewe. Jüst nü tutids fou ik maning (1)\_\_\_\_\_. Da manschne (2)\_\_\_\_\_ jam, dát `s ferkåilt san än et goorai bääder derma wårde wal. Deer wård sü foole ferteelt deerouer, wat huum iinj en (3)_____ düünj koon. Deeram as et swåår än (4)_____, wat huum deer düünj schölj. En ferkåiling as salten fäärlík, ofsån forn da manschne, wat (5)_____ san, tu biispiel ülje manschne unti latje bipe. Likewålj koon en ferkåiling kiif än määstens (6)_____ weese. Was koon huum maning pile än drüpe kuupe, wat heelpe, dát e ferkåiling ai tu lååsti wård. Ouers huum mötj ai ferjeese, dát eentlik ninte en ferkåiling (7)_____ unti kårte koon. Arks meedisiin, wat wåali nooch as, dát et goorai jarst tu en ferkåiling kamt, koon uk (8)_____ weese. Wan huum ål meedisiin for oudere krunkhäide namt, as et bääder än frååg en

(9)_____, weer huum nuch ouder meedisiin innaame mötj. Följk mötj deeram (10)_____, dät huum släipi deerfoon wårde koon. Följk schölj dan liiwer ai präiwe än kää en woin. Tu't leest, et jeeft niinj ääsen än niinj (11)_____, wat wuner fulbräingt. Dät beest wat dü düünj koost as än bliw sün än (12)_____. Dät manert jü kânt än wård ferkäilt. Än wan e ferkäiling duch kaame schölj, dansü as di ferluup foon e krunkhäid määstentids maner dul.

2. Westerlauwers Friese geschreven cloze tests

Ride yn de winter

snie (Schnee)	ranende (geschmolzenem)	mije (vermeiden)
auto (Auto)	wiet (nass)	tinke (denkst)
kofje (Kaffee)	izige (vereisten)	glydzj e (rutschen)
kear (Mal)	lang (lange)	barre (passieren)

De winter is gefaarlik om't it sa dreech is om te witten wat der barre sil. Ungelokken (1)_____ sa maklik. Mist kin op je lizze te wachtsjen oer de top fan in heuvel. Iis soe him ferskúlje kinne ûnder de (2)_____ snie, wachtsjend om dy fan de wei te stjoeren. De auto dy't je temjitte komt kin samar oer de wei (3)_____. Regel nûmer ien foar it riden op (4)_____ diken is soepel ride. Unregelmjittige bewegings kinne in (5)_____ samar hiel dreech te bestjoeren meitsje. Eltse (6)_____ as jo oan it stjoer draaie, remje of snelheid tanimme, moatte je rêstich en sa stadich mooglik wêze. Stel jo foar dat jo mei in kop hite (7)_____ op de stoel nêst jo ride. Ryd sa datst net griemst. Regel nûmer twa is om op te letten op wat barre kinne soe. Hoe mear iis der leit, hoe fierder datst op de dyk sjen moatst. Test hoe (8)_____ it duorret om te stopjen by rêstich remjen. Unthâld dat je hurder ride kinne soenen as dat je (9)_____. Hâld oer it algemien rekken mei it dûbelde fan jo normale remôfstân as de dyk (10)_____ is. Brûk trije kear dizze ôfstân by (11)_____ en noch mear by iis. Besykje om de auto altyd de baas te bliuwen en je sille problemen (12)_____.

Ferkâlden wurde

medisinen (Medikamente)	sterk (stark)	kleie (beschwerden sich)
brieven (Briefe)	lestich (unangenehm)	genêze (kurieren)
drinken (Getränke)	gefaarlik (gefährlich)	witten (wissen)
dokter (Arzt)	swak (schwach)	tefoaren komme (verhindert)

Goeie, myn namme is Christina en ik jou ried oan minsken mei fragen oer harren súnens. Ik krij in soad (1)_____ dizze tiid fan it jier. Minsken (2)_____ deroer dat se ferkâlden binne en dat dat net oer giet. Der binne safolle ferskate ferhalen oer hoe'st in ferkâldheid (3)_____ kinst of genêze kinst. Dat is is faak dreech om te (4)_____ watst dwaan moatst. Ferkâldenens is hast nea gefaarlik, allinnich foar minsken dy't al

(5)_____ binne, lykas âlderen of lytse poppen. Lykwols is ferkâldenens altyd (6)_____ en tige ferfelend. Fansels kinst in protte (7)_____ keapje dy't helpe om de ferkâldheid minder slim te meitsjen. Mar ûnthâld dat neat in ferkâldheid echt (8)_____ of hurder oer gean litte kin. In oar punt is dat elk medisyn dat sterk genôch is om dy better fiele te litten, (9)_____ wêze kin. Ast al medisinen foar oare kwalen brûkst freegje dan altyd oan de (10)_____ oft it goed is. En tink derom dat it barre kin dat se dy slûch meitsje. Besykje leafst net te autoriden as dat it gefal is. Ta beslút bestiet der gjin magysk iten of (11)_____. It is it bêste om (12)_____ en sûn te bliuwen. Silst minder kâns ha om ferkâlden te wurden, en mocht dat al sa wêze dan soe it net al te slim wêze moatte.

3. Woordenlijsten, gebruikt voor de woordvertaaltaken

	<i>Nederlands</i>	<i>Noord-Fries</i>	<i>Westerlauwers Fries</i>
1	tijd	tid	tiid
2	jaar	irr	jier
3	mensen	manschne	minsken
4	man	kjarl	man
5	dag	däi	dei
6	ding	sååge	ding
7	kind	bjarn	bern
8	regering	regiiring	regear
9	deel	diilj	diel
10	leven	laawen	libben
11	geval	fål	gefal
12	vrouw	wüset	frou
13	werk	årbe	wurk
14	systeem	system	systeem
15	groep	floose	groep
16	nummer	tål	nûmer
17	wereld	wråål	wråld
18	ruimte	berik	romte
19	cursus	kurs	kursus
20	bedrijf	bedrif	bedriuw
21	probleem	probleem	probleem
22	dienst	tiinst	tsjinst
23	hand	hönj	hân
24	feest	fiir	feest
25	school	schölj	skoalle
26	plek	stää	plak
27	punt	aspekt	punt
28	huis	hüs	hûs
29	land	lönj	lân
30	week	wääg	wike

31	lid	lasmoot	lid
32	einde	iinje	ein
33	woord	uurd	wurd
34	voorbeeld	biispiel	foarbyld
35	familie	famiili	famylje
36	feit	fakt	feit
37	procent	prosânt	prosint
38	maand	moune	moanne
39	kant	sid	kant
40	nacht	nâcht	nacht
41	oog	uug	each
42	hoofd	hood	holle
43	informatie	informasjoon	ynformaasje
44	vraag	frååge	fraach
45	macht	mâcht	macht
46	geld	giilj	jild
47	verandering	foranering	feroaring
48	interesse	inträse	ynteresse
49	bestelling	bestaling	bestelling
50	boek	bök	boek
51	ontwikkeling	önjtwikling	ûntjouwing
52	kamer	dörnsch	keamer
53	water	wååder	wetter
54	formulier	formular	formulier
55	auto	auto	auto
56	niveau	groot	nivo
57	beleid	räigle	belied
58	raad	rädj	ried
59	lijn	strääg	line
60	behoefte	dât lingen	ferlet
61	effect	wirkung	effekt
62	gebruik	inseeten	brûken

63	idee	idee	idee
64	studie	studie	stúdzje
65	baan	årbe	baan
66	naam	noome	namme
67	resultaat	füli	resultaat
68	lichaam	kroop	liif
69	vriend	waane	freon
70	recht	rucht	rjocht
71	autoriteit	autorität	autoriteit
72	uitzicht	ütsächt	útsjoch
73	verslag	berucht	ferslach
74	gezicht	oonlas	antlit
75	markt	mårket	merk
76	uur	stün	oere
77	cijfer	rate	sifer
78	wet	ruchträigel	wet
79	deur	döör	doar
80	rechtbank	rucht	rjochtbank
81	kantoor	büroo	kantoor
82	oorlog	krich	oarloch
83	reden	grün	reden
84	minister	minister	minister
85	onderwerp	teema	ûnderwerp
86	persoon	mansche	persoan
87	periode	periode	perioade
88	maatschappij	seelschap	maatskippij
89	proces	prosäs	proses
90	moeder	mam	mem
91	stem	rees	stim
92	politie	politi	polysje
93	soort	jeeft	soarte
94	prijs	pris	priis
95	positie	hüüljing	posysje

96	gemeenschap	gemeinschap	mienskip
97	figuur	figuur	figuer
98	onderwijs	ütbildung	ûnderwiis
99	programma	program	programma
100	minuut	minuut	minút

4. Woordvertaaltaken voor het testen van het niveau van het Fries van de deelnemers

Wie heißen die Wörter in der unteren Tabelle auf Ihren nord-friesischen Dialekt?

Wort auf Deutsch	Übersetzung in Ihren Dialekt	Wort auf Deutsch	Übersetzung in Ihren Dialekt
Vater		Großmutter	
Abendessen		Ecke	
Hebamme		Hochzeit	
Großvater		Bleistift	
Friseur		Geldbörse	
Leuchtturm		Schaf	
Bruder		Oberschenkel	
Tisch		Fahrrad	
Knie		Schritt	
Kirche		Licht	

Vertaal onderstaande woorden van het Nederlands naar het West-Fries.

Nederlands	West-Fries	Nederlands	West-Fries
water		opa	
geld		zakdoek	
kip		oog	
mand		vader	
brug		koffie	
oma		ongeluk	
tand		haarborstel	
boom		moeder	
wc		aardappel	
hoofd		zeep	